

УДК 342.97

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-165-169

Сухарєва Анна Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри адміністративної діяльності поліції

Одеського державного університету внутрішніх справ

anna_odessa19@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-0096-1103

Капуляк Віталій Петрович,

доктор філософії,

викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

80949501614@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-7157-5595

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ

Метою статті є висвітлення діяльності Європейського Суду з прав людини та його вплив на трансформацію національної системи судочинства. Здійснена деталізація категорії заяв, які найчастіше подають громадяни нашої країни до Європейського Суду з прав людини проти України з приводу порушення прав людини, а саме: порушення права на життя; неналежне (жорстоке, нелюдське) поводження з боку представників держави; відсутність ефективного розслідування; незабезпечення належних умов тримання під вартою; недоліки у провадженні щодо перегляду законності тримання їх під вартою; порушення права на повагу до приватного та сімейного життя.

Окрема увага приділена дослідженню прав на справедливий суд. Визначено, що у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини вказує вимоги необхідні для забезпечення справедливого судового розгляду, серед яких: участь заявника у судовому засіданні; гарантоване можливе звернення до суду; рівність процесуальних прав і можливостей сторін; принцип побудови процесу на змаганні сторін; об'єктивне рішення. Зроблено висновок, що велика кількість звернень скарг з боку наших громадян до Європейського суду з прав людини є показником недосконалої національної судової системи і цей факт є очевидним. Люди зневірилися у справедливий судовий процес, зневірилися у ефективний захист своїх прав, коли на систематичній основі порушуються основні засади Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Україні потрібно докладати великих зусиль для забезпечення дієвості міжнародних нормативно правових актів, особливо Конвенції, створити нові, потужні, ефективні національні правові механізми захисту прав людини від порушень, здійснити адаптацію національного законодавства до європейських стандартів.

Ключові слова: Європейський Суд з прав людини, суд, організація роботи суду, права людини, міжнародні стандарти, судочинство, імплементація, верховенство права, правові системи, суддя, здійснення правосуддя, судова влада, принципи, законодавство.

Sukharieva A.O., Kapulyak V.P. THE ROLE AND PLACE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE FORMATION OF THE NATIONAL JUSTICE SYSTEM

The purpose of the article is to examine the role and place of the European Court of Human Rights in the formation of the national justice system. Coverage of the activities of the European Court of Human Rights and its impact on the transformation of the national judicial system. The author detailed the categories of applications that are most often filed by citizens of our country with the European Court of Human Rights against Ukraine regarding human rights violations, namely: violation of the right to life; improper (cruel, inhuman) treatment by state representatives; lack of effective investigation; failure to provide adequate conditions of detention; shortcomings in the proceedings to review the lawfulness of their detention; violation of the right to respect for private and family life.

Special attention is paid to the study of the right to a fair trial. It has been determined that in its decisions the European Court of Human Rights indicates the requirements necessary to ensure a fair trial, including: participation of the applicant in the court session; guaranteed possible appeal to the court; equality of procedural rights and opportunities of the parties; the principle of building the process on the competition of the parties; objective decision. It was concluded that the large number of complaints from our citizens to the European Court of Human Rights is an indicator of an imperfect national judicial system and this fact is obvious. People have lost faith in a fair trial, have lost faith in the effective protection of their rights, when the basic principles of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms are systematically violated. Ukraine needs to make great efforts to ensure the effectiveness of international regulatory legal acts, especially the Convention, to create new, powerful, effective national legal mechanisms to protect human rights from violations, and to adapt national legislation to European standards.

Keywords: European Court of Human Rights, court, organization of court work, human rights, international standards, judicial proceedings, implementation, rule of law, legal systems, judge, administration of justice, judicial power, principles, legislation.

Постановка проблеми. Після набуття незалежності Україна отримала шанс переосмислити й удосконалити власну систему права, заклавши в її основу нові, суттєво відмінні цінності та принципи. Нині рівень забезпечення та гарантування прав людини в Україні залишається на низькому рівні, особливо у порівнянні з країнами Європи. На цей показник вказують статистичні данні кількості звернень (скарг) до Європейського Суду з прав людини, так за 2024 рік загальна кількість справ: Туреччина – 21613 скарги, Росія – 8130 скарги, Україна – 7703 скарги, Румунія – 3847 скарги, Греція – 2613 скарги, Італія – 2147 скарги, Польща – 2050 скарги.

Найменша кількість звернень (скарг) за 2024 рік до Європейського Суду з прав людини припадає на наступні країни: Ірландія – 4 скарги, Ліхтенштейн – 3 скарги, Андорра – 10 скарг, Люксембург – 15 скарг, Монако – 19 скарг, Мальта – 21 скарги, Естонія – 24 скарги [1].

Україна вже багато років поспіль входить до трійки лідерів з кількості звернення скарг до ЄСПЛ. Причиною цього є системні порушення основних прав людини, наявні недоліки в системі судочинства, невиконання судових рішень з боку держави, належний правовий рівень громадян України, які активно звертаються за захистом своїх прав до міжнародних інституцій, воєнний стан на території нашої держави, що спричинив численні порушення прав людини з боку країни агресора.

Актуальність дослідження додатково посилюється кризовими процесами, пов'язані з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, що вплинула на міжнародний правопорядок та систематичні порушення прав людей, де ключову роль захисту відіграє ЄСПЛ. У цих складних умовах інтеграція України до правового простору Європейського Союзу набуває фундаментального значення, оскільки позитивно впливає на формування національної системи правосуддя та підвищення рівня довіри до національного судочинства, що є одним з елементом формування правопорядку в державі.

Отже, проблематика вивчення впливу практики ЄСПЛ є актуальною та потребує постійного дослідження, оскільки національне законодавство удосконалюється через якісне застосування практики ЄСПЛ керуючись основоположним принципом верховенства права де права та свободи людини є найвищою соціальною цінністю держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх десятиліть науковці та практикуючі правознавці все активніше досліджують роль та місце Європейського суду з прав людини, особливості застосування його рішень та вплив на модернізацію національного законодавства з урахуванням правової природи його практики.

Вітчизняні науковці внесли важливий теоретичний та практичний внесок у розвиток зазначеної тематики. Так, С. Солоткий аналізував місце та роль суддів Європейського суду з прав людини в системі права України. Акцентував увагу, що важливим є знання практики Європейського суду з прав людини, які тлумачать норми Конвенції [2, с.40-48]. Практикуючий юрист Д.В. Гончар досліджував вплив рішень ЄСПЛ на захист прав людини крізь призму сучасних викликів та загроз. Дійшовши висновку, що дедалі більше людей звертається до Європейського суду з прав людини, засвідчує, що він є ефективним механізмом захисту їхніх прав і свобод [3, с.135-140]. Окремо слід згадати роботу, Соболь О. І., Южека Р.С., які розглянули застосування правових позицій Європейського суду з прав людини у національному законодавстві України та досліджували сучасний вплив рішень Європейського суду з прав людини на розвиток законодавства та судової практики України [4,с.48-54]. Не можна оминати увагою і наукову працю Ігнатенко Є.О., який розкрив сутність правових позицій Європейського суду з прав людини як джерела права в Україні в умовах євроінтеграції. Визначивши, правові позиції, викладені в рішеннях ЄСПЛ, мають нормативний характер. Вони містять нові норми права, отож надають безпосередній матеріал для нормотворчості на національному рівні [5, с. 866-870].

Теремецький В.І., у співавторстві з іншими науковцями дослідив шляхи удосконалення інформаційно-правового забезпечення судової системи України з урахуванням досвіду Європейського суду з прав людини [6, с. 61-74]. Авторами доведено, що інтеграція судових систем України та ЄС можлива за умови наявності надійних інструментів аналізу даних, стандартизації процесів, цифровізації, безпеки даних та інтегрованих реєстрів.

Існують наукові праці, присвячені вивченню інтеграції інструментів ШІ в судову систему України з урахуванням європейського досвіду. Науковці вважають, що це має стати пріоритетом цифрової трансформації правосуддя, оскільки використання ШІ дає незаперечні переваги для підвищення ефективності та доступності судочинства. Авторами запропоновано впровадити в правову систему України ефективні механізми регулювання цифрової трансформації, передбачені законодавством ЄС [7, с. 106-115].

Утім зазначені дослідники присвятили свої напрацювання лише окремим питанням впливу ЄСПЛ на національну систему правосуддя. Тому авторами цієї статті по новому на рівні окремої наукової публікації підіймається питання щодо значення ЄСПЛ як чинник розвитку національної системи правосуддя у процесі її формування та вдосконалення з урахуванням тенденцій розвитку в умовах кризових реалій сьогодення.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні та деталізації впливу Європейського суду з прав людини на трансформацію національної системи правосуддя в Україні. Основні **завдання** полягали у дослідженні Європейського суду з прав людини, як інструменту забезпечення справедливого судочинства з

дотриманням принципу верховенства права, розкритті основних базових порушених прав людини, заяви яких подаються до ЄСПЛ проти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський Суд з прав людини є першою у світі судовою інстанцією куди може звернутися не одна держава проти іншої держави, а людина проти держави, якщо порушені її права. В ЄСПЛ засідають судді, які є представниками кожної з держав, що входять до Ради Європи. Важливо, судді не діють від імені своїх країн, вони є повністю незалежними. Україна приєдналася до Конвенції та визнала юрисдикцію ЄСПЛ в 1997 році, відтоді всі громадяни України можуть звертатися до ЄСПЛ та його рішення є обов'язкові для виконання без жодних виключень чи обмежень. Це означає, що кожен має можливість захищати свої права не лише в середині держави, а й безпосередньо у міжнародному суді.

Є декілька важливих нюансів про які варто пам'ятати, звертатися до ЄСПЛ з позовом проти України можуть не тільки громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства; питання мають стосуватися лише прав, які закріплені в Конвенції, тобто якщо внутрішньодержавним законодавством закріплені права, які порушуються державою, то особа не може подати позов до ЄСПЛ, якщо ці права не передбачені Конвенцією; порушення права людини має відбутися на території України чи під її контролем, щодо окупованих територій, ЄСПЛ також містить відповідні положення.

Слід мати на увазі такі важливі обмеження, по-перше, людина не може звернутися до ЄСПЛ негайно, якщо вважає, що її право порушено, спочатку доведеться спробувати врегулювати конфліктну ситуацію на національному рівні, це означає, що потрібно звернутися до суду в Україні, пройти усі чітко визначенні судові інстанції і лише після того можна подавати позов до ЄСПЛ.

Це потрібно для того, аби ЄСПЛ не підміняв собою державу, адже спочатку саме держава має виправити порушення. І лише, якщо вона цього не зробить можна звертатися до міжнародного суду. По-друге, суд розглядає лише порушення з боку держави, не можна поскаржитися до ЄСПЛ на порушення прав з боку інших громадян. Суд не працює замість держави, він має допомагати державі самій застосувати Конвенцію правильно. По-третє, ЄСПЛ захищає не всі права людини, а лише ті які записані у Європейській Конвенції, інші права ми захистити там не зможемо, однак права людини ЄСПЛ трактує дуже широко. Що саме є порушенням Європейської Конвенції містяться в збірці практики ЄСПЛ, вони публікуються також й українською мовою.

Заяви, які подають до Суду проти України з приводу порушення прав людини є різноманітні, серед яких наступні:

- порушення права на життя;
- неналежне (жорстоке, нелюдське) поводження з боку представників держави;
- відсутність ефективного розслідування; непроведення ефективного розслідування смерті чи дорожньо-транспортних пригод, які становили загрозу життю, до яких не були причетні представники держави та/або були причетні представники держави;
- незабезпечення належних умов тримання під вартою; недоліки у провадженні щодо перегляду законності тримання їх під вартою; відсутність підстав для продовження такого строку;
- порушення права на повагу до приватного та сімейного життя;
- порушення тривалості відповідних кримінальних проваджень несумісною з вимогою «розумного строку»; відсутність ефективного засобу юридичного захисту; відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту; затримка у виконанні остаточних рішень суду, винесених на користь заявників[8].

Під час розгляду заяв ЄСПЛ особливо звертає свою увагу чи було дотримання право на справедливий суд. У своїх рішеннях ЄСПЛ вказує вимоги необхідні для забезпечення справедливого судового розгляду. Серед яких: участь заявника у судовому засіданні; гарантоване можливе звернення до суду; рівність процесуальних прав і можливостей сторін; принцип побудови процесу на змаганнях сторін; заборона примусу свідчити проти себе; обов'язок суду надавати обґрунтоване, об'єктивне рішення.

Суддя Верховного Суду Павло Пархоменко на вебінарі для адвокатів «Право на справедливий суд: практика ЄСПЛ та особливості національного правозастосування» проаналізував окремі елементи, необхідні для забезпечення справедливого судового розгляду, вказані безпосередньо в ч. 1 ст. 6 Конвенції: справедливий розгляд; публічний розгляд; розумний строк; незалежний та безсторонній суд, створений на підставі закону; публічне оголошення рішення [9]. Отже, право на справедливий суд це можливість неупереджено розгляду судом порушених прав людей. Цей розгляд повинен бути в межах законодавства, у розумні строки та із забезпеченням рівних можливостей для сторін судового процесу, як наслідок – прийняття об'єктивного, аргументованого рішення.

Підтримуємо позицію О.Б. Прокопенко, що право на справедливий суд є суб'єктивним правом особи, яке забезпечує реалізацію інших її прав в разі їх невизнання, оспорування або порушення іншими суб'єктами правовідносин, зокрема державою в особі її органів та посадових осіб. Право на справедливий суд належить до процесуальних прав-гарантій, закріплених на національному й міжнародному рівнях, у забезпеченні яких держава і міжнародна спільнота відіграють важливу роль [10, с.182].

На думку Ю.А. Тоботи, підходи до розуміння категорії «справедливість» охоплюють такі характерні ознаки цього поняття: 1) чесність, порядність, неупередженість (об'єктивність) у відносинах між суб'єктами

права, відповідність таких відносин моральним і правовим нормам; 2) певне співвідношення (пропорційність) між злочином і покаранням, працею й винагородою; 3) рівність правового статусу суб'єктів права [11, с.66].

Саме виникнення міжнародних правозахисних організацій є потужним механізмом практичної реалізації принципу справедливості. Оскільки справедливість – це вже не мета розвитку суспільства загалом, а один із критеріїв регулювання суспільних відносин [3, с.136]. Дієвий захист прав людини – це один з показників правової держави. Діяльність ЄСПЛ протягом багатьох десятиліть не спадає, навпаки кількість звернень до ЄСПЛ зростають, оскільки ЄСПЛ став гарантійним інструментом в питаннях захисту прав людини й громадянина, особливо тих, хто розчарувався на справедливий судовий розгляд справи у своїй державі.

Враховуючи те, що наша держава активно взяла вектор на європейську інтеграцію, здійснює імплементацію міжнародного законодавства та практики задля покращення національного законодавства, можемо деталізувати деякі аспекти такого впливу:

- приведення до відповідності національного законодавства з урахуванням європейських стандартів, шляхом врахування органами державної влади нашої країни рішень ЄСПЛ, які у подальшому впливають на внесення змін до законодавчих нормативно-правових актів задля уникнення повторення порушень, що сприятиме модернізації правосуддя;

- рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання всередині країни, це впливає на формування обов'язкових для держави правових підходів, створення належних правових стандартів та застосування останніх під час розгляду справ в національному судочинстві;

- ЄСПЛ є тією інстанцією яка встановлює та підтримує високі вимоги до захисту прав людини з урахуванням наступних принципів: здійснення справедливого судового процесу, рівність сторін, доступ до суду, верховенства права. Національні суди повинні враховувати та застосовувати ці критерії задля створення умов для підвищення захисту прав людини та зростання довіри громадян до держави та правосуддя;

- в рішеннях ЄСПЛ зафіксовані системні порушення з боку держав на яких подається позов, у подальшому держави зобов'язані це враховувати шляхом оновлення національного законодавства, проведення реформ задля модернізації національного судочинства та здійснення правового впливу на представників органів державної влади шляхом оновлення процесуального законодавства. Все це повинно ефективно та позитивно впливати на якісний досудовий процес, забезпечення та підвищення рівня правосуддя у подальшому;

- приведення до єдиного стандарту (уніфікація) правових норм в країнах Європи, саме ЄСПЛ забезпечує єдине розуміння дотримання прав людини для всіх держав членів, що у подальшому сприятиме узгодженій позитивній практиці національних судів.

Сучасні кризові реалії, зумовлені зокрема збройною агресією Російської Федерації проти України, виявили недостатню ефективність чинних механізмів міжнародного права у сфері підтримання миру та міжнародної безпеки. Це актуалізувало роль ЄСПЛ та права Європейського Союзу як стабілізуючого та захисного механізму, а також підтвердило його значення як інтеграційної моделі, що поєднує ціннісну основу з дієвими правовими інструментами. Актуальність проведеного дослідження ще раз підтверджує, що практика ЄСПЛ є джерелом права для національної системи правосуддя, рішення ЄСПЛ сприяють узгодженню підходів національних судів до вирішення справ, особливо у питаннях справедливого судового розгляду, висновки ЄСПЛ стають підставою для внесення змін до законодавства та судової практики, стимулюючи удосконалення інституційних механізмів правосуддя та усунення системних порушень.

Висновки. Сьогодні судова система та судочинство в Україні повинно модернізуватись з урахуванням процесів євроінтеграції. В нашій державі дійсно є загальна проблема щодо довіри суспільства до органів державної влади, особливо до інститутів влади діяльність яких спрямована на захист прав людини й громадянина. Велика кількість звернень (скарг) з боку наших громадян до ЄСПЛ є показником недосконалої національної судової системи і цей факт є очевидним. Люди зневірилися у справедливий судовий процес, зневірилися у ефективний захист своїх прав, коли на систематичній основі порушуються основні засади Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Україні потрібно докладати великих зусиль для забезпечення дієвості міжнародних нормативно правових актів, особливо Конвенції, створити нові, потужні, ефективні національні правові механізми захисту прав людини від порушень, здійснити адаптацію національного законодавства до європейських стандартів. Вийти на той рівень, коли права та свободи людини будуть забезпечуватись якісно на національному рівні. І маємо надію, це призведе до того, що Україна не буде входити до трійки країни з найбільшою кількістю звернень до Європейського суду з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Analysis of statistics 2024. URL: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats-analysis-2024-eng>
2. Солоткий С. Рішення Європейського суду з прав людини: місце і роль у правовій системі України. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 1. С. 40–48.
3. Гончар Д.В. Вплив рішень ЄСПЛ на захист прав людини: виклики сучасного світу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. 2025. Вип. 88, ч. 1. С. 135–140.

4. Соболь О. І., Южека Р. С. Сучасний вплив рішень Європейського суду з прав людини на розвиток законодавства та судової практики України. *Південноукраїнський правничий Часопис*. № 1. 2020. С. 48–54.
5. Ігнатенко Є.О. Правові позиції Європейського суду з прав людини як джерело права в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 1. С. 866–870.
6. Teremetskyi, V., Kovalchuk, O., Kolesnikov, A., Bogdanov, R., Korniienko, M., & Dir, I. (2024). Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. *Journal of Ecohumanism*, 3(3), 61–74. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i3.3349>. URL: <https://ecohumanism.co.uk/joe/ecohumanism/article/view/3349/3680>
7. Teremetskyi, V. I., & Kovalchuk, O. Ya. (2024). Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. *Forum Prava*, 78(1), 106–115. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10870779>. URL: http://forumprava.pp.ua/files/106-115-2024-1-FP-Teremetskyi,Kovalchuk_13.pdf
8. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. Міністерство юстиції України: офіційний сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini>
9. Погляд ЄСПЛ на справедливий суд: роз'яснення судді ВС у КЦС під час лекції для адвокатів. Судова влада в Україні. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1923201/>
10. Прокопенко О.Б. Право на справедливий суд: концептуальний аналіз і практика реалізації: монографія. Нац. ун-т «Юридична академія ім. Ярослава Мудрого». Харків. ФІНН. 2011. С. 181–184.
11. Тобота Ю.А. Поняття та критерії «справедливого судового розгляду» у рішеннях Європейського суду з прав людини. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2013. № 1086. С. 65–68.

REFERENCES:

1. Analysis of statistics (2024). URL: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats-analysis-2024-eng> [in English].
2. Solotkyi, S. (2018). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: mistse i rol u pravovii systemi Ukrainy. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*, №1, pp. 40–48. [in Ukrainian].
3. Honchar, D.V. (2025) Vplyv rishen YeSPL na zakhyst prav liudyny: vyklyky suchasnoho svitu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo*. Vyp. 88, ch. 1, pp. 135–140. [in Ukrainian].
4. Sobol, O. I., Yuzheka, R. S. (2020) Suchasnyi vplyv rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na rozvytok zakonodavstva ta sudovoi praktyky Ukrainy. *Pivdenoukrainskyi pravnychiy Chasopys*. № 1, pp. 48–54. [in Ukrainian].
5. Ihnatenko, Ye.O. (2025) Pravovi pozytsii Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo prava v Ukraini. *Elektronne naukovye vydannia «Analitichno-porivnialne pravoznavstvo»*. Vyp. 1, pp. 866–870. [in Ukrainian].
6. Teremetskyi, V., Kovalchuk, O., Kolesnikov, A., Bogdanov, R., Korniienko, M., & Dir, I. (2024). Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. *Journal of Ecohumanism*, 3(3), pp. 61–74. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i3.3349>. URL: <https://ecohumanism.co.uk/joe/ecohumanism/article/view/3349/3680> [in English].
7. Teremetskyi, V. I., & Kovalchuk, O. Ya. (2024). Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. *Forum Prava*, 78(1), pp. 106–115. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10870779>. URL: http://forumprava.pp.ua/files/106-115-2024-1-FP-Teremetskyi,Kovalchuk_13.pdf [in English].
8. Rishennia shchodo Ukrainy, vyneseni Yevropeiskym sudom z prav liudyny. Ministerstvo yustytzii Ukrainy: ofitsiynyi sait. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini>. [in Ukrainian].
9. Pohliad YeSPL na spravedlyvyi sud: roziasnennia suddi VS u KTsS pid chas lektsii dlia advokativ. Sudova vlada v Ukraini. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1923201/>. [in Ukrainian].
10. Prokopenko, O.B. (2011) Pravo na spravedlyvyi sud: kontseptualnyi analiz i praktyka realizatsii: monohrafiia. Nats. un-t «Yurydychna akademiia im. Yaroslava Mudroho». Kharkiv. FINN. pp. 181–184. [in Ukrainian].
11. Tobota, Yu. A. (2013) Poniattia ta kryterii «spravedlyvoho sudovoho rozghliadu» u rishenniakh Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina*, № 1086, pp. 65–68. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 9.11.2025